

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موضوع: وقت مشترک و مخصوص/مواقیت الصلاة

بجثمان با توفیق پروردگار متعال دربارہ اوقات نمازها چه واجب و چه مستحب بود، خداوند متعال در تقدیرات خود این اوقات را با حرکت زمین و خورشید توأم کرده و این عالم را طوری مقدر کرده که آزمان معین باشند لذا در این بحث ابتدا باید به ریشه آزنه توجه داشته باشیم به این بیان که خورشید و زمین و ماه طوری از جانب پروردگار متعال مقدر شده اند که اوقات را برای ما مجسم می کنند.

باید توجه داشته باشیم که حرکات خورشید و ماه و زمین که از این حرکات، آزنه و شب و روز و هفته و ماه و سال و فصول مختلف سال را می فهمیم یکی از مباحث بسیار مهم می باشد که در قرآن کریم نیز به آن اشاره شده و به طور کلی نیز بحث فعلی ما مربوط به علم هیئت و تشخیص همین مسائل می باشد و البته این بحث بعدا در موضوع قبله به کار خواهد آمد.

خب و اما در مورد وقت نماز ظهر و عصر و نماز مغرب و عشاء و نماز صبح بحث کردیم و حالا عبارت صاحب عروه که مربوط به بحث زوال است را می خوانیم، ایشان فرموده: « مسئله ۱: (۱): يعرف الزوال بحدوث ظل الشاخص المنصوب معتدلا في أرض مسطحة بعد انعدامه، كما في البلدان التي تمر الشمس على سمت الرأس كمكة في بعض الأوقات (چون سایه در شهرهایی که تا ۲۳ درجه از خط استوا واقع شده اند به طور کلی منعدم می شود)، أو زيادته بعد انتهاء

نقصانه كما في غالب البلدان ومكة في غالب الأوقات، (۲): ويعرف أيضا بميل الشمس إلى الحاجب الأيمن لمن واجه نقطة الجنوب، لكن هذا التحديد تقريبي كما لا يخفى. (۳): ويعرف أيضا بالدائرة الهندية، وهي أضبط وأمتن.»^۱

این کلام صاحب عروه دربارہ راههای شناخت و تشخیص زوال بود که بعدا تمام اینها را به تفصیل عرض خواهیم کرد و مورد بررسی قرار خواهیم داد.

اخباری که مربوط به این بحث است در باب ۱۱ از ابواب مواقیت الصلاة ذکر شده، عنوان باب این است "ما يعرف به زوال الشمس (۱): من زيادة الظل بعد نقصانه (۲): و ميل الشمس إلى الحاجب الأيمن":

خبر اول: ﴿محمد بن الحسن بإسناده عن أحمد بن محمد بن عيسى﴾ (شیخ طوسی از طبقه ۱۲ و احمد بن محمد بن عیسی از طبقه ۷ است و شیخ این خبر را از کتاب او گرفته و قبلا عرض کردیم که اسناد شیخ طوسی به احمد بن محمد بن عیسی صحیح است) رفعه عن سماعة (چند واسطه حذف شده و سماعة بن مهران از محدثین بزرگ ماست) قال: قلت لأبي عبد الله عليه السلام: جعلت فداك متى وقت الصلاة فأقبل يلتفت يميناً وشمالاً كأنه يطلب شيئاً، فلما رأيت ذلك تناولت عوداً (چوب)، فقلت: هذا تطلب؟ قال: نعم، فأخذ العود فنصبه بحيال الشمس، ثم قال: إن الشمس إذا طلعت كان الفيء طويلاً، ثم لا يزال ينقص حتى تزول، فإذا زالت زادت، فإذا استتبت فيه

^۱ العروة الوثقى، سيد محمد كاظم يزدى، ج ۲، ص ۲۵۲، مسئله ۱، ط جامعة المدرسين.

نام ماهها در این روایت طبق نام قدیمی ماهها می باشد که عرب زبانش با این نامها آنها را می شناختند.

خبر چهارم: ﴿قال الصدوق: وقال الصادق عليه السلام: تبيان زوال الشمس أن تأخذ عوداً طوله ذراع وأربع أصابع فتجعل أربع أصابع في الأرض فإذا نقص الظل حتى يبلغ غايته ثم زاد فقد زالت الشمس، وتفتح أبواب السماء وتهب الرياح، وتقضى الحوائج العظام.﴾^۵.

درباره بحث امروز که در تشخیص زوال و حرکات ماه و خورشید و زمین بود آیاتی وجود دارد:

اول: ﴿الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ﴾^۶.

دوم: ﴿فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا﴾^۷ ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ^۷.

سوم: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ﴾^۸ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ^۸

درباره ثبوت هلال ماه نوشته ایم که ما یک هلال ماه بیشتر نداریم و این یک واقع محفوظی است که فقط یک بار محقق می شود و اتفاق می افتد.

بقیه بحث بماند برای فردا إن شاء الله تعالی ...

والحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد وآله الطاهرين

الزيادة فصل الظهر، ثم تمهل قدر ذراع وصل العصر.﴾^۲.

خبر دوم: ﴿ياسناده عن الحسن بن أحمد بن محمد بن سماعة، عن سليمان بن داود عن علي بن أبي حمزة قال: ذكر عند أبي عبد الله عليه السلام زوال الشمس، قال: فقال: أبو عبد الله عليه السلام: تأخذون عوداً طوله ثلاثة أشبار (سه وحب) وإن زاد فهو أبين فيقام، فما دام ترى الظل ينقص فلم تنزل، فإذا زاد الظل بعد النقصان فقد زالت.﴾^۳.

خبر سوم: ﴿محمد بن علي بن الحسين ياسناده عن عبد الله بن سنان عن أبي عبد الله عليه السلام قال: تنزل الشمس في النصف من حزيران على نصف قدم، وفي النصف من تموز على قدم ونصف، وفي النصف من آب على قدمين ونصف، وفي النصف من أيلول على ثلاثة أقدام ونصف، وفي النصف من تشرين الأول على خمسة أقدام ونصف، وفي النصف من تشرين الآخر على سبعة ونصف، وفي النصف من كانون الأول على تسعة ونصف، و في النصف من كانون الآخر على سبعة ونصف، وفي النصف من شباط على خمسة ونصف، وفي النصف من إزار على ثلاثة ونصف، وفي النصف من نيسان على قدمين ونصف، وفي النصف من أيار على قدم ونصف، وفي النصف من حزيران على نصف قدم.﴾^۴.

^۲ وسائل الشيعية، شيخ حر عاملی، ج ۳، ص ۱۱۹، ابواب مواقيت الصلاة، باب ۱۱، حدیث ۱، ط الاسلامیة.

^۳ وسائل الشيعية، شيخ حر عاملی، ج ۳، ص ۱۱۹، ابواب مواقيت الصلاة، باب ۱۱، حدیث ۲، ط الاسلامیة.

^۴ وسائل الشيعية، شيخ حر عاملی، ج ۳، ص ۱۲۰، ابواب مواقيت الصلاة، باب ۱۱، حدیث ۳، ط الاسلامیة.

^۵ وسائل الشيعية، شيخ حر عاملی، ج ۳، ص ۱۲۰، ابواب مواقيت الصلاة، باب ۱۱، حدیث ۴، ط الاسلامیة.

^۶ سورة الرحمن، آیه ۵.

^۷ سورة انعام، آیه ۹۶.

^۸ سورة يونس، آیه ۵.